

KS. ANDRZEJ BOKSIŃSKI

Archiwa, Biblioteki
i Muzea Kościelne. Tom 8

PIERWSZE SEMINARIUM MUZEALNICTWA KOŚCIELNEGO

W ramach akcji zapoczątkowanej przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych jeszcze w r. 1956, zmierzającej do zabezpieczenia, opracowania i udostępnienia zbiorów kulturalnych Kościoła Katolickiego na ziemiach polskich, odbyło się pierwsze Seminarium Muzealnictwa Kościelnego dla pracowników sztuki kościelnej, urządzone w dniach od 16 do 18 września 1963 r. przez tenże Ośrodek w murach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Seminarium Muzealnictwa Kościelnego było przeznaczone dla wykładowców sztuki kościelnej w seminariach duchowych poszczególnych diecezji i zakonów, członków Diecezjalnych Komisji Artystyczno-budowlanych oraz pracowników muzeów diecezjalnych, zakonnych i in.

Celem Seminarium było zaznajomienie uczestników z szeregiem zagadnień z dziedziny muzealnictwa i konserwacji dzieł sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia zbiorów sztuki kościelnej dla różnego rodzaju badań naukowych oraz funkcjonalności sztuki kościelnej dawnej i współcześnie tworzonej.

W dniu 16 września 1963 r. uczestnicy w liczbie ok. 50 osób, zebrali się w jednej z sal Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie. O godzinie 9-tej ks. doc. dr Józef Rybczyk, kierownik Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL, dokonał otwarcia Seminarium i w kilku słowach nakreślił jego cele: zapoznanie uczestników z nowymi metodami prac badawczych i konserwatorskich oraz z nowymi zasadami ekspozycji zbiorów kościelnych. Następnie ks. mgr Alojzy Kowalkowski (Pelplin) odczytał pismo ks. biskupa dra Kazimierza J. Kowalskiego, przewodniczącego Komisji Episkopatu dla Spraw Sztuki Kościelnej, zawierające życzenia pomyślnych obrad nad zabezpieczeniem dla przyszłości skarbów kultury katolickiej w Polsce. Potem ks. J. Rybczyk powołał na przewodniczących Seminarium na dzień bieżący ks. prał. dra Bolesława Przybyszewskiego i ks. kan. Leszka Grabowskiego (Płock).

Pierwszy wykład pt. *Znaczenie zbiorów sztuki dla nauki i Kościoła* wygłosił ks. doc. dr Władysław Smoleń. Po wykładzie wywiązała się ożywiona dyskusja, w której m. in. zabrał głos ks. bp. dr Wincenty Urban stwierdzając, że praca naukowa jest równie cenna dla Kościoła jak praca duszpasterska. Trzeba tylko, aby jej wyniki dotarły do właściwych adresatów. Inny z dyskutantów — ks. A. Kowalkowski poruszył zagadnienie celowości gromadzenia dzieł sztuki w jednym miejscu podnosząc, że w czasie ostatniej wojny ocalały tylko te dzieła sztuki, które znajdowały się w kościołach, przepadły natomiast niemal wszystkie przechowywane w muzeach diecezjalnych, czy innych zbiorach kościelnych. Odpowiadając na to mgr J. Kamocki wyraził

opinię, że zabytek należy tak długo pozostawić w jego naturalnym otoczeniu, dopóki nie zagraża to jego zniszczeniu. Ks. prał. Henryk Lewandowski (Poznań) poddał projekt stworzenia muzeum dekanalnego, które przechowywałoby zabytki związane z danym terenem. Ponadto zaproponował on przeprowadzenie przez Diecezjalne Komisje Artystyczne urzędowej weryfikacji zabytków, w celu zapoznania rządców parafii z wartością zabytkową poszczególnych przedmiotów znajdujących się w kościołach.

Następnie J. Kamocki wygłosił referat pt. *Współczesne problemy zachowywania kultury ludowej*. I ten odczyt spotkał się z żywym zainteresowaniem słuchaczy, czego dowodem była ożywiona dyskusja. Ks. W. Smoleń wyraził pogląd, że sztuka ludowa, wychodząc z wrodzonego geniuszu naszego narodu, kryje w sobie ogromne i niewykorzystane dotąd możliwości artystyczne, stanowiące źródło nowych i odżywczych inspiracji dla polskiej sztuki religijnej. Ks. bp W. Urban podkreślił bogactwo zwyczajów ludowych, których zachowywanie łączy i cementuje ludzi ze sobą. Podtrzymywanie tych zwyczajów przez Kościół jest niezwykle cenne, gdyż łączy ludzi z Kościołem. Ks. L. Grabowski zwrócił uwagę na autentyzm przeżyć religijnych odbity w sztuce ludowej. Ks. A. Kowalkowski omówił szeroko rolę sztuki ludowej na Pomorzu i zwrócił uwagę zebranych na działalność ks. dra Bernarda Sychty, zajmującego się sztuką ludową i etnografią Kaszub.

Następny odczyt pn. *Znaczenie zbiorów kościelnych w badaniach regionalnej problematyki historycznej* wygłosił mgr T. Chrzanowski. Referat ten oraz wygłoszony bezpośrednio po nim odczyt ks. bpa W. Urbana pt. *Zbiory kościelne i ich rola w badaniach polskości na Ziemiach Zachodnich* zwróciły uwagę zebranych na ogromny, a często niedoceniany materiał, jaki stanowi szereg zabytków świadczących o polskości wspomnianych terenów, dotąd tylko częściowo lub powierzchownie zbadanych. W dyskusji ks. A. Kowalkowski podkreślił, że oba odczyty dotyczyły nie tylko historii sztuki polskiej na Ziemiach Zachodnich, ale również historii języka polskiego.

Ostatnim, a piątym z kolei w tym dniu był referat ks. prał. dra Antoniego Liedtke pn. *Cele i zadania Diecezjalnych Komisji Artystyczno-konserwatorskich*, odczytany przez ks. dra Edmunda Piszca (Pelplin) w zastępstwie nieobecnego z powodu choroby autora.

Drugim dniem Seminarium poświęcony był zagadnieniom muzealnictwa i konserwacji zabytków sztuki kościelnej. Na przewodniczących tegoż dnia zaproponowano o. dra Czesława Barana OFM Conv. (Warszawa) i ks. prał. dra Stefana Hain'a.

Pierwszy referat pt. *Znaczenie kwerendy archiwalnej dla zabytkoznawstwa* wygłosił ks. dr Stanisław Librowski. W dłuższej dyskusji, jaka się wywiązała ks. S. Hain podkreślił wagę informacji zapisanych w księgach metrykalnych, które często zawierają dane dotyczące historii tego czy innego zabytku. Podobne zapiski znajdują się również w księgach wydatków kościelnych (*libri expensarum*). Według ks. doc. dra Bolesława Kumora źródłem archiwalnym dla historyka sztuki są przede wszystkim akta wizytacji kanonicznych. Niestety niewiele z nich wydano drukiem, stąd byłoby dobrze opublikować przynajmniej artykuły informacyjne o zachowanych księgach wizytacji z okresu przedrozbiorowego. Według opinii ks. mgra Tadeusza Żebrowskiego (Płock) do informacji znajdujących się w aktach wizytacji kościelnych należy z pewnych względów podchodzić ostrożnie. Ks. B. Przybyszewski zaznaczył,

że celem kwerendy jest przede wszystkim odnalezienie danych dotyczących autora, daty powstania i historii zabytku. Podkreślił on znaczenie w tej sprawie akt działalności biskupów (*acta episcopalia*) i oficjałów (*acta officialia*). Te jednak są dość trudne do odczytania i wymagają nieraz wielu długich przygotowań.

Następny referat, wygłoszony przez ks. W. Smolenia nt. *Inwentaryzacja i katalogowanie zbiorów kościelnych*, zawierający szereg cennych uwag i wskazówek praktycznych, spotkał się z żywym zainteresowaniem słuchaczy. Ze względów praktycznych postanowiono jednak odłożyć nad nim dyskusję na czas po wygłoszeniu przez mgra inż. Jarosława Bronikowskiego odczytu pt. *Ogrzewanie i klimatyzacja pomieszczeń muzealnych i kościelnych*.

W dyskusji nad obu referatami zasługiwała na uwagę propozycja ks. S. Hain'a, który wysunął projekt sygnowania każdego zabytku w taki sposób, aby nie było wątpliwości co do miejsca pochodzenia i właściciela danego zabytku. O. mgr M. Witalis (Tarnów) zaproponował, by opublikowane zostały nazwiska artystów plastyków, których dotychczasowa działalność może być rękojmią dobrej i solidnej pracy w przyszłości.

Pracowite popołudnie drugiego dnia Seminarium wypełniły dwa referaty mgr Marii Erdman-Przełomcowej pt. *Znajomość konserwacji zabytków u duchowieństwa parafialnego i zakonnego oraz Muzeum kościelne i jego pracownia konserwatorska jako biuro doradcze duchowieństwa*. Trzecim z kolei a szóstym tego dnia był odczyt mgr Wandy Grodzickiej pn. *Problemy konserwatorskie paramentów kościelnych*. W dyskusji nad trzema ostatnimi wykładami poruszano zagadnienia dotyczące praktyki i profilaktyki konserwatorskiej.

Trzeci dzień Seminarium był poświęcony zagadnieniom funkcjonalności dawnej i współcześnie tworzonej sztuki kościelnej. Przewodniczyli ks. dr Witold Małej i o. dr Kornel Gadacz OFM Cap.

Pierwszy referat nt. *Sztuka funkcją współczesnego życia parafialnego* wygłosił ks. H. Lewandowski. Ze względów praktycznych dyskusję nad referatami przełożono na godziny późniejsze. Następnym był odczyt ks. dra Edwarda Wojtusiaka (Tarnów) pn. *Muzeum parafialne*. Trzeci referat zatyt. *Wyposażenie plastyczne współczesnego kościoła* wygłosił o. dr Jan Popiel SJ.

W dyskusji, jaka wywiązała się po referatach, o. K. Gadacz przypomniał o urzędzeniu kursu inwentaryzacyjnego dla pracowników sztuki kościelnej.

W części popołudniowej zostały wygłoszone również trzy referaty. Pierwszy pt. *Postulaty funkcjonalno-duszpasterskie wobec projektów nowych kościołów* wygłosił ks. prałat dr Jan Danilewicz. Następnym był odczyt ks. mgra Andrzeja Lufta (Warszawa) pn. *Zagadnienia duszpasterskie współczesnej plastyki*. Ostatni a szósty z kolei w tym dniu referat pn. *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych oraz jego zadania wobec zbiorów kościelnych* wygłosił ks. B. Kumor.

W dyskusji, ograniczonej brakiem czasu, zabrał ks. dr Jan Kuś (Kraków) stwierdzając, że budowa nowych kościołów według dawnych form jest nieporozumieniem. Każda epoka tworzy własny styl i nie można wracać w projektowaniu do stylu minionych czasów. Ks. S. Ham, omawiając referat ks. Kumora, znowu przypomniał o potrzebie ściślejszego nawiązania przez Ośrodek ABMK kontaktów z poszczególnymi archiwami i muzeami kościelnymi na terenie całego Kraju.

Podsumowaniem obrad Seminarium Muzealnictwa było końcowe przemówienie ks. W. Smolenia, który podkreślił przede wszystkim wszechstronność tematyki referatów. Treść (siedemnastu) odczytów z konieczności musiała ograniczyć się raczej do zasygnalizowania niektórych problemów, ale żywe zainteresowanie słuchaczy świadczy o konieczności kontynuacji spotkań seminaryjnych poświęconych poszczególnym zagadnieniom. Następnie podziękował on referentom za ich szlachetny trud, a uczestnikom, zwłaszcza biorącym udział w dyskusji, za wytworzenie twórczej, poważnej i pogodnej atmosfery seminarium naukowego. Zaakcentował rzucone w toku dyskusji hasło przekształcenia Sekretariatu Komisji Episkopatu dla Spraw Sztuki Kościelnej w stale działający Instytut Sztuki Kościelnej, dysponujący galeriami wystawowymi i instruktażowymi. Zapowiedział również stopniową publikację wygłoszonych referatów w poszczególnych tomach półrocznika *Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne* oraz zamierzoną przez Ośrodek ABMK inwentaryzację muzeów i zbiorów kościelnych.

BP WINCENTY URBAN

SPRAWOZDANIE Z CZYNNOSCI ARCHIWUM I MUZEUM ARCHIDIECEZJALNEGO ORAZ BIBLIOTEKI KAPITULNEJ WE WROCLAWIU W 1963 ROKU

Praca w wymienionych instytucjach kościelnych Archidiecezji Wrocławskiej odbywała się zgodnie z nakreślonym planem. Wszystkie wydatki osobowe i rzeczowe, niezbędne dla funkcjonowania tego rodzaju instytucji, pokrywała Kuria Arcybiskupia.

I. STAN ZBIORÓW

1. Konserwacja

W roku sprawozdawczym oczyszczono zbiory i magazyny: w porze letniej wymyto gruntownie dwa razy wszystkie magazyny archiwalne i biblioteczne. Stosownie do otrzymanych funduszków poddano fachowej konserwacji i przeoprawie: 82 rękopisy biblioteczne, 11 inkunabułów, 16 starodruków, 5.075 druków nowszych.

2. Konserwacja budynków

W 1963 r. przebudowano piece ogrzewalne, naprawiono i okitowano okna, wyremontowano dachy uszkodzone podczas ostatniej zimy, sprawiono część nowych regałów.

3. Udostępnianie i usługa

Zbiory tutejsze dostępne są dla każdego badacza naukowego, a korzystanie z nich jest całkowicie bezpłatne. W okresie sprawozdawczym było:

1) ilość zwiedzeń korzystających ze zbiorów	1.162
2) wydanych do pracowni tomów książek	2.591
3) wydanych jednostek rękopisów	9.300